

Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part (2014), our country shall ensure gradual approximation to the EU law, standards and practices in the area of employment, social policy and equal opportunities.

The article provides an analysis of ILO Conventions and Recommendations as well as EU Directives on issues of temporary employment, part-time work, on-call work, outstaffing and other multiparty labour relations; disguised labour relations and dependent self-employment. It pays special attention to reflect subcontractual relations in the provisions of international labour law. It is concluded that even though subcontractual relations cannot be directly covered by labour law, some ILO Conventions and EU Directives reflect them in their provisions.

It draws conclusion that despite the fact that non-standard forms of employment emerged almost along with standard labour relations, the regulation of the former at the level of international instruments appeared only in the second half of the XXth - beginning of the XXIst centuries. At present, non-standard forms of employment are covered by international instruments only partially. At the same time, such coverage is not comprehensive nor focused specifically on non-standard employment.

The provisions of the ILO and EU instruments are characterized by a harmonious co-relation regarding the regulation of non-standard forms of employment. This is due to the fact that many EU member states have ratified ILO Conventions addressing non-standard forms of employment.

Key words: *international legal regulation of labour; temporary employment, on-call work, multiparty employment relationships, disguised employment, dependent self-employment.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-532-541

УДК 342

С. С. ШКАРУПА,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України^{*}
ORCID 0000-0002-8182-2537

НАМІСНИЦЬКИЙ УСТРІЙ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1780–1796 РР.): ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ

У статті подано загальний огляд історіографії з питань, пов'язаних з намісницьким устроєм, який був запроваджений в усій Російській імперії в процесі адміністративної реформи Катерини II 1775 р. та згодом поширений на територію Наддніпрянської України.

Ключові слова: *намісник, генерал-губернатор, губернатор, адміністративна реформа, управління, Україна.*

Шкарупа С. С. Наместническое устройство в Поднепровской Украине (1780–1796 гг.): историография вопроса

В статье представлен обобщенный обзор историографии по вопросам, связанным с наместническим устройством, введенным во всей Российской империи в процессе административной реформы Екатерины II 1775 г. и впоследствии распространен на территорию Поднепровской Украины.

Ключевые слова: *наместник, генерал-губернатор, губернатор, административная реформа, управление, Украина.*

^{*} *Shkarupa Sergii, Postgraduate Student of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine*

Shkarupa Sergii. Viceroyalty system in the Dnieper Ukraine (1780–1796): historiography of the topic

The article provides a general overview of historiography on issues related to the viceroyalty system, which was introduced throughout the Russian Empire in the process of administrative reform of Catherine II in 1775 and then was extended to the territory of the Dnieper Ukraine.

Key words: viceroy, governor-general, governor, administrative reform, governance, Ukraine.

Актуальність теми. Останніми роками дедалі більше уваги дослідники, політики приділяються питанню здійснення державної влади в Україні. Прикладом можуть слугувати дещо суперечливі нормативні акти щодо військово-цивільних адміністрацій та особливого порядку місцевого самоврядування в окремих районах двох українських областей, дискусії навколо запровадження інституту префекта тощо.

Ці чинники зумовлюють актуальність дослідження відповідного історичного досвіду. Намісництво як адміністративно-територіальна одиниця і ланка в системі управління були запроваджені в усій Російській імперії в процесі адміністративної реформи Катерини II. Реформа, серед іншого, ставила за мету відокремлення судів від адміністрації, станова виборність державних органів, певну децентралізацію і наближення влади до населення. Поряд з тим за намісниками (генерал-губернаторами) залишалася практично необмежена влада в усіх сферах. Цей лад слугував знаряддям русифікації національних окраїн, зокрема України, де створення намісництв накладалося на скасування традиційної полково-сотенної системи Гетьманщини, колонізація Півдня, інтеграцію відвойованого в Польщі Правобережжя. При цьому певна правова автономія українських земель у відповідний період була збережена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуване питання розглядалося в роботах таких вітчизняних науковців, як: О. І. Гуржій, Д. М. Демиденко, О. Ю. Зосімович, О. В. Льїн, О. О. Малишев, О. М. Посунько, Т. І. Прокоп, О. В. Романцов, Ю. А. Русанов, А. Ю. Скрипник, О. К. Струкевич, Є. А. Чернецький, В. С. Шандра та ін. Однак чимало окремих питань функціонування намісницького устрою залишаються недостатньо дослідженими.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є загальний огляд історіографії намісницького устрою в українських губерніях Російської імперії в 1780–1796 рр.

Виклад основного матеріалу. Деяку інформацію з проблематики можна знайти у працях з місцевої історії та краєзнавства. Уже наприкінці XVIII ст. починають з'являтися топографічні та краєзнавчі описи українських губерній та намісництв. Вони містять плани топографічних описів, адміністративні довідки про число населених пунктів та кількість жителів, іноді – відомості про органи відповідних міст. Крім того, у них розглядаються питання запровадження намісницького ладу на території України. Серед таких праць: «Чернігівського намісництва топографічний опис»¹, «Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст.: Описово-статистичні джерела»², «Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781 рр.)»³, «Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст.: Описово-статистичні джерела»⁴.

Важливим джерелом з історії багатьох державних органів України досліджуваного періоду є офіційна довідкова література про штати присутствених місць, до яких належать укладені Імператорською академією наук щорічні Місяцеслови. Оскільки ці збірники виходили ще у XVIII ст., вони формують певне уявлення про загальний стан урядового апарату на різних територіях України, зокрема, у досліджуваний період.

Аналіз окремих аспектів намісницького ладу було розпочато ще у дореволюційній історіографії першої половини XIX ст. Так, у праці: «Записка про древно й нову Росію» (1811 р.) М. М. Карамзін⁵ розглядав адміністративну реформу Катерини II, що розпочалась у 1775 р. із введенням у дію «Установ для управління губерній Всеросійської імперії» – законодавчого акта, на підставі якого запроваджувався намісницький устрій. Загалом М. М. Карамзін високо оцінював цю реформу.

До праць цього періоду відносимо роботу К. Д. Кавеліна «Основні засади російського судоустрою та цивільного судочинства в період часу від Уложення до Установ для управління губерній»⁶ (1844 р.) та працю студента Ніжинського юридичного князя О. А. Безбородька ліцею К. Є. Троцини «Історичний розвиток судоустрою у Росії від часів Великого князя Івана III до наших днів»⁷.

Основна частина джерел належить уже до другої половини XIX ст. У цей період формується так звана державна школа або юридична школа російської історіографії. Серед праць дослідників цієї школи слід відзначити роботи О. Д. Градовського⁸, І. І. Дитятіна⁹, І. Є. Андрієвського¹⁰.

Окремої уваги заслуговують роботи, пов'язані з діяльністю поліцейських, прокурорських та судових установ, що були запроваджені в ході адміністративної реформи Катерини II. Це праці С. О. Корфа¹¹, Є. М. Анучина¹², В. М. Гессена¹³, Ф. М. Дмитрієва¹⁴, М. В. Муравйова¹⁵.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. формується так званий ліберальний напрям історіографії. Його яскравим представником був О. О. Кізеветтер. Так, у своїй монографії «Міське положення Катерини II 1785 р.: Досвід історичного коментаря»¹⁶ він досліджує питання міського діловодства, звертає увагу на численні відхилення у функціонуванні новостворених установ від передбачених міською реформою положень. Схожою за тематикою до праці О. О. Кізеветтера є монографія В. О. Григор'єва «Реформа місцевого управління за Катерини II: (Установи для управління губерній 7 листопада 1775 р.)»¹⁷.

Деякі документи, що стосуються предмета нашого дослідження, а також іншу інформацію ми знаходили у таких часописах, як «Київська старовина», «Російська старовина», «Збірник російського історичного товариства», «Читання у Товаристві історії та старожитностей російських» та ін.

Водночас дореволюційна російська історіографія активно займалась вивченням історії Правобережної України (Південно-Західного краю). Це були роботи різного наукового рівня. Такі праці стосувались діяльності губернських російських адміністративних установ на теренах Волині та Поділля. Їхня поява була зумовлена, зокрема, намаганням обґрунтувати та виправдати приєднання цих національних окраїн до Росії, де місцевій адміністрації на чолі з губернатором відводилась функція провідників імперської політики в регіоні. Це праці: М. І. Петрова «Волинь. Історичні долі Південно-Західного краю» та «Поділля. Історичний опис»¹⁸, С. В. Русова «Волинські записки»¹⁹, М. М. Кречетнікова «Матеріали для історії Подільської губернії»²⁰.

До наступної групи досліджень належать праці науковців радянської доби, які висвітлювали намісників як виконавців волі самодержавства на місцях, а губернська реформа розглядалась з позицій класового підходу. Крім того, характерним для тодішніх досліджень є визнання вирішального впливу селянської війни в Росії 1773–1775 рр. під проводом О. Пугачова на прийняття «Установ для управління губерній Всеросійської імперії».

Серед джерел цього періоду на увагу заслуговує другий том ґрунтовної роботи Ю. В. Готьє «Історія обласного управління в Росії від Петра I до Катерини II»²¹. Його дослідження містить широку джерельну базу та доволі детальний аналіз еволюції урядових поглядів на систему місцевого управління.

Важливу подією у вивченні державного управління стало видання монографії М. П. Єрошкіна «Історія державних установ дореволюційної Росії»²², у якій автор комплексно дослідив усі ступені управління Російською імперією та особливості управління національними окраїнами.

Інтерес викликає також робота О. І. Путро «Лівобережна Україна у складі Російської держави в другій половині XVIII ст.»²³. У ній дослідник, спираючись на законодавство та архівні матеріали, досліджує проблеми соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Лівобережжя, зокрема, приділяє увагу, процесу nobilitacii української козацької старшини та ліквідації особливостей адміністративного устрою Лівобережної України у зв'язку з поширенням на її територію Установ для управління губерній.

Роботи А. Й. Пашука «Суд і судочинство на лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782)»²⁴ та О. П. Оглоблина «Люди старої України», видана в Мюнхені²⁵, також становлять інтерес у контексті нашого дослідження.

Із відродженням української державності дослідники приділили увагу висвітленню процесів територіального поглинання Гетьманщини царським урядом та перетворення української автономії на одну з імперських периферійних територій. Серед наукових студій з цієї тематики вирізняються роботи О. В. Романцова²⁶, О. К. Струкевича²⁷, дисертаційні дослідження Т. І. Прокопа²⁸ та А. Ю. Скрипника²⁹.

У цей період значно актуалізується питання соціально-правового статусу та місця у владних структурах Російської імперії українського дворянства. Українські дослідники О. І. Гуржій, Ю. А. Русанов³⁰, Є. А. Чернецький³¹, Д. М. Демиденко³² розглядають законодавче оформлення дворянства як стану в Російській імперії, еволюцію його правового статусу наприкінці XVIII ст. Автори також приділяють увагу процесу nobilitacii козацької старшини та шляхти і їх місцю в російських органах влади.

На окрему увагу заслуговує і ґрунтовна колективна монографія за редакцією І. Б. Усенка «Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку»³³. У дослідженні розглядаються форми здійснення судової влади на території сучасної України в різні часи. Так, увага, зокрема, приділяється створенню нової системи судових органів у зв'язку з поширенням на українських землях «Установ для управління губерній Всеросійської імперії».

Певний внесок у дослідження історії дореформених судів на території України привнесла монографія О. О. Малишева «Міські сирітські суди в Україні: історико-правове дослідження»³⁴. Трансформаційним процесам системи судоустрою в цей період також присвячені роботи В. С. Шандри³⁵, О. М. Посуньо³⁶, О. Ю. Зосімович³⁷, О. В. Ільїна³⁸.

Перебування українських територій у складі Російської імперії зумовлює тривкий інтерес російських істориків. Слід зазначити, що суттєвий вклад у вивчення історії губернських реформ внесли російські дослідники: А. Б. Каменський³⁹, О. А. Омельченко⁴⁰, Л. М. Лисенко⁴¹.

Також хотілося б відзначити дослідження за редакцією С. А. Агаджанова «Національні окраїни Російської імперії: становлення і розвиток системи

управління»⁴². У книзі розглядається система управління окраїнами в Російській імперії, особливості, закономірності та структура взаємин центральних і місцевих органів влади. Крім того, досліджується коло питань, пов'язаних з генезою та еволюцією політико-адміністративної системи, зокрема в Україні-Гетьманщини.

З поміж праць сучасних науковців, які займалися питанням губерньської реформи Катерини II, слід також виокремити роботи Л. Ш. Куанчалеєвої⁴³, Л. А. Гогенко⁴⁴, І. М. Трестьян⁴⁵, Ю. П. Злобина⁴⁶, С. В. Юферової⁴⁷ та дисертаційні дослідження Д. Є. Уткіна⁴⁸, Т. Л. Мигунової⁴⁹.

Західна історіографія також має напрацювання з відповідної проблематики. Так, можемо відзначити роботу французького дослідника Д. Бовуа⁵⁰. У ній доволі докладно аналізуються соціальні, культурні, економічні процеси відповідного періоду, а також показані труднощі інтеграції колишніх земель Речі Посполитої до Російської імперії.

Окремої уваги заслуговує дослідження почесної професорки Лондонського університету І. Мадариаги «Росія в епоху Катерини Великої»⁵¹, присвячене реформам у Росії у 80-х роках XVIII ст.

Серед діаспорної літератури вагоме місце займає робота З. Когута «Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830»⁵². З. Когут аналізує історію українсько-російських відносин починаючи від XVII до початку XIX ст. Основним предметом його дослідження виступає процес ліквідації інститутів та соціальної структури Гетьманщини. Крім цього, автор звертає увагу на місце та роль українського суспільства у даному процесі.

Висновки. Отже, слід зазначити, що в дореволюційних дослідженнях адміністративна реформа Катерини II оцінюється переважно позитивно, хоча дослідники цього періоду вказують і на певні її вади. Нечисленні роботи радянських часів розглядали цю реформу з позицій класового підходу. Найбільша ж кількість досліджень – це праці сучасних науковців, які є спробами певного переосмислення різноманітних аспектів губерньської реформи, а також процесів, що відбувались на загальнодержавному та регіональному рівнях у відповідний період.

Аналіз історіографії та характеристика джерельної бази показують, що як в Україні, так і за кордоном накопичено значну кількість джерел, пов'язаних з адміністративно-територіальними перетвореннями останньої чверті XVIII ст.

Водночас слід зазначити, що комплексного історико-правового дослідження з відповідної тематики досі немає, що зумовлює подальше поглиблене вивчення намісницького устрою, для використання історичного досвіду, зокрема, у сучасних процесах адміністративно-територіального реформування в Україні.

1. *Шафонский А. Ф.* Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малая Россия, из частей коих оно наместничество составлено. Киев : Унив. тип., 1851. 697 с. 2. *Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст. : Описово-статистичні джерела / редкол. : П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.* Київ : Наук. думка, 1991. 278 с. 3. *Федоренко П. К.* Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781 рр.). Київ : ВУАН, 1931. 592 с. 4. *Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст. : Описово-статистичні джерела / редкол. : П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.* Київ : Наук. думка, 1989. 392 с. 5. *Карамзин Н. М.* Записка о древней и новой России в ее политическом и гражданском отношениях. Москва : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. 127 с. 6. *Кавелин К. Д.* Основные начала русского судоустройства и гражданского судопроизводства, в период времени от Уложения до Учреждения о губерниях. Рассуждение, писанное

для получения степени магистра гражданского законодательства. Москва : Тип. А. Семена, 1844. 191 с. 7. *Троциня К. Е.* Историческое развитие судоустойства в России от времен Великого князя Иоанна III до наших дней. Рассуждение Студента лица Константина Троцины. Киев : Унив. тип., 1847. 353 с. 8. *Градовский А. Д.* Высшая администрация России XVIII ст. и генерал-прокуроры. Санкт-Петербург : тип. И. Бочкарева, 1866. 284 с. 9. *Дитятин И. И.* Устойство и управление городов России: в 2 т. Санкт-Петербург : Тип. П. П. Меркульева, 1875. Т. 1 : Введение. Города России в XVIII столетии. 507 с. 10. *Андреевский И. Е.* О наместниках, воеводах и губернаторах. Санкт-Петербург : Тип. Эдуарда Праца, 1864. 168 с. 11. *Корф С. А.* Дворянство и его сословное управление за столетие 1762–1855. Санкт-Петербург, 1906. 720 с.; *Його ж.* Административная юстиция в России: в 2 т. Санкт-Петербург : тип. Тренке и Фюсно, 1910. Т. 1 : Очерк исторического развития власти надзора и административной юстиции в России. 528 с. 12. *Анучин Е. Н.* Исторический обзор развития административно-полицейских учреждений в России, с Учреждения о губерниях 1775 г. до последнего времени / сост. по распоряжению министра вн. дел чиновником особых поручений при министре Е. Анучиным. Санкт-Петербург : тип. М-ва вн. дел, 1872. 238 с. 13. *Гессен В. М.* Губернатор, как орган надзора. Санкт-Петербург : Лит. Трофимова, 1912. 37 с. 14. *Дмитриев Ф. М.* История судебных инстанций и гражданского апелляционного судопроизводства от Судебника до Учреждения о губерниях. Москва : Унив. тип., 1859. 580 с. 15. *Муравьев Н. В.* Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности : пособие для прокурорской службы. Прокуратура на Западе и в России. Москва : Унив. тип., 1889. Т. 1. 554 с. 16. *Кизеветтер А. А.* Городовое положение Екатерины II 1785 г. : Опыт исторического комментария. Москва : тип. Имп. Моск. ун-та, 1909. 473 с. 17. *Григорьев В. А.* Реформа местного управления при Екатерине II : (Учреждение о губерниях 7 ноября 1775 г.). Санкт-Петербург : Русская скоропечатня, 1910. 387 с. 18. *Петров Н. И.* Вольны. Исторические судьбы Юго-Западного края / уряд. П. Н. Батюшков. Санкт-Петербург: Типография Товарищества «Общественная Польза», 1888. 414 с. ; Петров Н. И. Подолля. Историческое описание: с одной хромолитографией, 2-мя фототипиями, 46-ю гравюрами и 2-мя картами / уряд. П. Н. Батюшков. Санкт-Петербург: Типография Товарищества «Общественная Польза», 1891. 264 с. 19. *Руссов С. В.* Вольнские записки, сочиненные Степаном Руссовым в Житомире. Санкт-Петербург : Имп. тип., 1809. 226 с. 20. *Кречетников М. Н.* Материалы для истории Подольской губернии. Время Генерал-губернатора М. Н. Кречетникова (1792–1793 гг.). / Прибавление к № 5 Под. губ. вед. Б.м.: 1885. 318 с. 21. *Гомье Ю. В.* История областного управления в России от Петра I до Екатерины II: в 2 т. Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1941. Т. 2 : Органы надзора. Чрезвычайные и временные областные учреждения. Развитие мысли о преобразовании областного управления. Упразднение учреждений, 1727 г. 304 с. 22. *Ерошкин Н. П.* История государственных учреждений дореволюционной России. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высшая школа, 1983. 352 с. 23. *Путро А. И.* Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII в. (Некоторые вопросы социально-экономического и обществено-политического развития). Киев : Высшая школа Головное изд-во, 1988. 142 с. 24. *Пацук А. Й.* Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782) / відп. ред. Калинович В. І. Львів : Видавництво Львівського університету, 1967. 189 с. 25. *Оглоблин О. П.* Люди старої України. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1959. 328 с. 26. *Романцов О. В.* Становлення інституту військових губернаторів на теренах Правобережної України (кінець XVIII – перша третина XIX ст.) : монографія. Київ : Інститут історії України, 2017. 268 с. 27. *Струкевич О. К.* Україна-Гетьманщина та Російська імперія протягом 50–80-х рр. XVIII століття (політико-адміністративний аспект проблеми). Київ: Інститут історії України НАН України, 1996. 100 с. 28. *Прокоп Т. І.* Петро Рум'янцев-Задунайський та ліквідація української автономії в другій половині XVIII ст. : дис. ... канд. іст. Наук : 07.00.01 / Чернівцький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 210 с. 29. *Скритник А. Ю.* Вплив російської військової присутності у Правобережній Україні на інкорпорацію регіону наприкінці XVIII – середині 60-х рр. XIX ст. : дис. ... докт. іст. Наук :

07.00.01 / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2016. 558 с. **30.** *Гуржій О. І., Русанов Ю. А.* Дворянство Лівобережної України кінця XVIII – початку XX ст. : соціально-правовий статус і місце у владних структурах Російської імперії / ред. кол. О. П. Реєнт (відп. ред.). Київ : Інститут історії України, 2017. 172 с. **31.** *Чернецький С. А.* Правобережна шляхта за російського панування (кінець XVIII – початок XX ст.) : джерела, структура стану, роди / Біла Церква : вид. О. В. Пшонківський, 2007. 176 с. **32.** *Демиденко Д. М.* Асиміляторство чи автономізм: дилема ідейно-політичної орієнтації української управлінської еліти кінця XVIII – початку XIX ст. Держава та регіони. Серія : Державне управління. Запоріжжя, 2010. Вип. 4. С. 8–14. **33.** Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку : монографія / авт. кол. І. Б. Усенко (кер. кол.) та ін. Київ : «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 503 с. **34.** *Малишев О. О.* Миські сирітські суди в Україні: історико-правове дослідження / відп. ред. І. Б. Усенко. Київ : Прінт-Сервіс, 2013. 352 с. **35.** *Шандра В. С.* Совісні суди в Україні (остання чверть XVIII – середина XIX ст.) / наук. ред. О. П. Реєнт. Київ : Інститут історії України, 2011. 266 с. **36.** *Посунько О. М.* Особливості побутування норм українського звичаєвого права (за матеріалами судових установ Катеринославщини останньої чверті XVIII ст.). *Січеський альманах* : зб. наук. праць з історії укр. козацтва. Дніпропетровськ : НГУ, 2014. Вип. 7. С. 63–71. **37.** *Зосімович О. Ю.* Кадрова політика Катерини II на Правобережній Україні щодо судових установ (на прикладі Палати кримінального суду Волинської губернії 1796–1797 рр.). *Інтелігенція і влада*, 2012. Вип. 26. С. 25–38. **38.** *Ільїн О. В.* Зміни в судоустрої на українських землях у складі Російської імперії у 1796–1801 рр. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 23–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_2_6. **39.** *Каменський А. Б.* От Петра I до Павла I : реформи в Росії XVIII століття (опыт целостного анализа). Москва : РГГУ, 2001. 575 с. **40.** *Омельченко О. А.* «Законная монархия» Екатерины Второй: Просвещенный абсолютизм в России. Москва : Юрист, 1993. 428 с. ; *Його ж* : Власть и Закон в России XVIII века. Исследования и очерки. Москва : МГИУ, 2004. 604 с. **41.** *Лысенко Л. М.* Губернаторы и генерал-губернаторы Российской империи (XVIII–XX века). 2-е изд., испр. и доп. Москва : Изд-во МПГУ, 2001. 358 с. **42.** Национальные окраины Российской империи: становление и развитие системы управления / ответст. ред. С. Г. Агаджанов, В. В. Трепавлов. Москва : Славянский диалог, 1998. 416 с. **43.** *Куанчалева Л. Ш.* Губернская реформа в России на рубеже XVIII–XIX вв. *Актуальные проблемы экономики и права*. 2012. № 1(21). С. 212–216. **44.** *Гогенко Л. А.* Губернские реформы и губернаторское управление в России в XVIII в. *Вестник ТГУ*. 2011. № 7. С. 193–199. **45.** *Трестяня И. Н.* Военное губернаторство в системе местной государственной власти. *Сб. науч. ст. студентов, магистрантов, аспирантов* : в 2-х т. Минск, 2015. Вип. 13. Т. 1. С. 42–44. **46.** *Злобин Ю. П.* Институт генерал-губернаторов в России в XVIII веке : становление и развитие. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2010. № 4 (110). С. 4–11. **47.** *Юферова С. В.* Губернская реформа Екатерины II : освещение в отечественной историографии *Вестник РГГУ*. Серия «История. Филология. Культурология. Востоковедение». 2014. № 19 (141). С. 132–140. **48.** *Уткин Д. Е.* Генерал-губернаторы и наместнические правления в системе органов власти Российской империи (на материалах Верхнего Поволжья) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Белгородский государственный национальный исследовательский университет. Белгород, 2018. 281 с. **49.** *Мишунова Т. Л.* Административно-судебная и правовая реформы Екатерины Великой (историко-правовой аспект) : автореф. ... дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01. Владимир, 2008. 49 с. **50.** *Бовуа Д.* Гордиев узел Российской империи : власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793–1914) / авторизованный перевод с француз. Марин Крисань. Москва : Новое лит. обозрение, 2011. 1008 с. **51.** *Мадарицага И.* Россия в эпоху Екатерины Великой / пер. с англ. Лужешко Н. Л. Москва : Новое лит. обозрение, 2002. 976 с. **52.** *Козут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760–1830 : монографія. Київ : Основи, 1996. 317 с.

References

1. *Shafonskiy A. F.* Chernigovskogo namestnichestva topograficheskoye opisaniye s kratkim geograficheskim i istoricheskim opisaniyem Malyya Rossii, iz chastey koikh onoye namestnichestvo sostavleno. Kiyev : Univers. Tip., 1851. 697 s. (rus) 2. *Opysy Kharkivskoho namisnytstva kintsia XVIII st. : Opysovo-statystychni dzherela / redkol. : P. S. Sokhan (vidp. red.)* ta in. Kyiv : Nauk. dumka, 1991. 278 s. (ukr) 3. *Fedorenko P. K.* Opys Novhorod-Siverskoho namisnytstva (1779–1781 rr.). Kyiv : VUAN, 1931. 592 s. (ukr) 4. *Opysy Kyivskoho namisnytstva 70-80-kh rokiv XVIII st. : Opysovo-statystychni dzherela / redkol.: P. S. Sokhan (vidp. red.)* ta in. Kyiv : Nauk. dumka, 1989. 392 s. (ukr) 5. *Karamzin N. M.* ZapiskaodrevneyinovoyRossiivyye politicheskoye igrazhdanskoyemotnosheniyyakh. Moskva : Nauka. Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury, 1991. 127 s. (rus) 6. *Kavelin K. D.* Osnovnyye nachala russkogo sudoustroystva i grazhdanskogo sudoproizvodstva, v period vremeni ot Ulozheniya do Uchrezhdeniya o guberniyakh. Rassuzhdeniye, pisannoye dlya polucheniya stepeni magistra grazhdanskogo zakonodatel'stva. Moskva : Tip. A. Semena, 1844. 191 s. (rus) 7. *Trotsina K. Ye.* Istoricheskoye razvitiye sudoustroystva v Rossii ot vremen Velikogo knyazyza Ioanna III do nashikh dney. Rassuzhdeniye Studenta litsey Konstantina Trotsiny. Kiyev : Univ. tip., 1847. 353 s. (rus) 8. *Gradovskiy A. D.* Vysshaya administratsiya Rossii XVIII st. i general-prokurory. Sankt-Peterburg : tip. I. Bochkareva, 1866. 284 s. (rus) 9. *Diyatin I. I.* Ustroystvo i upravleniye gorodov Rossii : v 2 t. Sankt-Peterburg : tip. P. P. Merkul'yeva, 1875. T. 1 : Vvedeniye. Goroda Rossii v XVIII stoletii. 507 s. (rus) 10. *Andreyevskiy I. Ye.* Onamestnikakh, voyevodakhigubernatorakh. Sankt-Peterburg : tip. EduardaPratsa, 1864. 168 s. (rus) 11. *Korf S. A.* Dvoryanstvo i yego soslovnoye upravleniye za stoletiy 1762–1855. Sankt-Peterburg, 1906. 720 s. ; *Yogo zh.* Administrativnaya yustitsiya v Rossii : v 2 t. Sankt-Peterburg : tip. TrenkeiFyusno, 1910. T. 1 : Ocherk istoricheskogo razvitiya vlasti nadzora i administrativnoy yustitsii v Rossii. 528 s. (rus) 12. *Anuchin Ye. N.* Istoricheskyy obzor razvitiya administrativno-politseyskikh uchrezhdeniy v Rossii, s Uchrezhdeniya o guberniyakh 1775 g. do poslednego vremeni / sost. Po rasporyazheniyu ministra vn. del chinovnikom osobyykh porucheniy pri minister Ye. Anuchinomy. Sankt-Peterburg : tip. M-va vn. del, 1872. 238 s. (rus) 13. *Gessen V. M.* Gubernator, kak organ nadzora. Sankt-Peterburg : Lit. Trofimova, 1912. 37 s. (rus) 14. *Dmitriyev F. M.* Istoriya sudebnykh instantsiy i grazhdanskogo apellyatsionnogo sudoproizvodstva ot Sudebnika do Uchrezhdeniya o guberniyakh. Moskva : Univ. tip., 1859. 580 s. (rus) 15. *Murav'yev N. V.* Prokurorskiy nadzor v yego ustroystve i deyatelnosti: posobiye dlya prokurorskoj sluzhby. Prokuratura na Zapade i v Rossii. Moskva : Universitetskaya tip., 1889. T. 1. 554 s. (rus) 16. *Kizevetter A. A.* Gorodovoye polozheniye Yekateriny II 1785 g. : Opyt istoricheskogo kommentariya. Moskva : tip. Imp. Mosk. un-ta, 1909. 473 s. (rus) 17. *Grigor'yev V. A.* Reforma mestnogo upravleniya pri Yekaterine II : (Uchrezhdeniye o guberniyakh 7 noyabrya 1775 g.). Sankt-Peterburg : Russkaya skoropechatnya, 1910. 387 s. (rus) 18. *Petrov N. I.* Volyn'. Istoricheskoye sud'by Yugo-Zapadnogo kraya / uporyad. P. N. Batyushkov. Sankt-Peterburg : Tipografiya Tovarishchestva «Obshchestvenaya Pol'za», 1888. 414 s. ; *Yogo zh.* Petrov N. I. Podoliya. Istoricheskoye opisaniye : s odnoy khromolitografiyey, 2-mya fototipyami, 46-yu gravyurami i 2-mya kartami / uporyad. P. N. Batyushkov. Sankt-Peterburg : Tipografiya Tovarishchestva «Obshchestvenaya Pol'za», 1891. 264 s. (rus) 19. *Russov S. V.* Volynskiy zapiski, sochinennyye Stepanom Russovym v Zhitomire. Sankt-Peterburg : Imp. tip., 1809. 226 s. (rus) 20. *Krechetnikov M. N.* Materialy dlya istorii Podol'skoy gubernii. Vremya General-gubernatora M. N. Krechetnikova (1792–1793 gg.) / Pribavleniye k № 5 Pod. gubern. ved. B.m : 1885. 318 s. (rus) 21. *Got'ye Yu. V.* Istoriya oblastnogo upravleniya v rossii ot Petra I do Yekateriny II : v 2 t. Moskva ; Leningrad : Izd-vo AN SSSR, 1941. T. 2 : Organy nadzora. Chrezvychaynyye i vremennyye oblastnyye uchrezhdeniya. Razvitiye mysli o preobrazovanii oblastnogo upravleniya. Uprazhdeniye uchrezhdeniy, 1727 g. 304 s. (rus) 22. *Yeroshkin N. P.* Istoriya gosudarstvennykh uchrezhdeniy dorevol'yutsionnoy Rossii. 3-ye izd., pererab. i dop. Moskva : Vysshaya shkola, 1983. 352 s. (rus) 23. *Putro A. I.* Levoberezhnaya Ukraina v sostave Rossiyskogo gosudarstva vo vtoroy polovine XVIII v. (Nekotoryye voprosy sotsial'no-yekonomicheskogo i obshchestvenno-politicheskogo razvitiya). Kiyev : Vysshaya shkola Golovnoye izd-vo, 1988. 142 s. (rus) 24. *Pashuk A. Y.* Sud i sudochynstvo na Livoberezhnii Ukraini v XVII–XVIII st. (1648–1782) / Vidp. red. Kalynovych V. I. Lviv :

Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu, 1967. 180 s. (ukr) **25.** *Ohloblyn O. P.* Liudy staroi Ukrainy. Miunkhen : Dniprova khvyliya, 1959. 328 s. (ukr) **26.** *Romantsov O. V.* Stanovlennia instytutu viiskovykh hubernatoriv na terenakh Pravoberezhnoi Ukrainy (kinets XVIII – persha tretyna XIX st.): monohrafiia. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy, 2017. 268 s. (ukr) **27.** *Strukevych O. K.* Ukraina-Hetmanshchyna ta Rosiiska imperiia protiahom 50–80-kh rr. XVIII stolittia (polityko-administratyvnyi aspekt problemy). Kyiv : Instytut istorii Ukrainy HAN Ukrainy, 1996. 100 s. (ukr) **28.** *Prokop T. I.* Petro Rumiantsev-Zadunaitskyi ta likvidatsiia ukraiinskoj avtonomii v druhii polovyni XVIII st. : dys. ... kand. ist. Nauk : 07.00.01 / Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yuriiia Fedkovicha. Chernivtsi, 2016. 210 s. (ukr) **29.** *Skrypnyk A. Yu.* Vplyv rosiiskoi viiskovoi prysutnosti u Pravoberezhnii Ukraini na inkorporatsiiu rehionu naprykintsi XVIII – seredyiny 60-kh rr. KhHKh st. : dys. ... doktora ist. Nauk : 07.00.01 / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Kamianets-Podilskyi, 2016. 558 s (ukr) **30.** *Hurzhii O. I., Rusanov Yu. A.* Dvorianstvo Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVIII – pochatku XIX st. : sotsialno-pravovy status i mistse u vladnykh strukturakh Rosiiskoi imperii / red. kol. O. P. Reient (vidp. red.). Kyiv : Instytut istorii Ukrainy, 2017. 172 s. (ukr) **31.** *Chernetskyi Ye. A.* Pravoberezhna shliakhta za rosiiskoho panuvannia (kinets XVIII – pochatok XX st.) : dzherela, struktura stanu, rody / Bila Tserkva : vyd. O. V. Pshonkivskyi, 2007. 176 s. (ukr) **32.** *Demydenko D. M.* Asymiliatorstvo chy avtonomizm: dilemma ideino-politychnoi oriiantatsii ukraiinskoj upravliniskoi elity kintsia XVIII – pochatku XIX st. Derzhava ta rehiony. Seriia : Derzhavne upravlinnia. Zaporizhzhia, 2010. Vyp. 4. S. 8–14 (ukr) **33.** Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytyky, zakonimosti, osoblyvosti rozvytku : monohrafiia / avt. kol. I. B. Usenko (ker. kol.) ta in. Kyiv : «Vydavnytstvo «Naukova dumka» NAN Ukrainy», 2014. 503 s. (ukr) **34.** *Malyshch O. O.* Miski syritski sudy v Ukraini: istoryko-pravove doslidzhennia / vidp. red. I. B. Usenko. Kyiv : Print-Servis, 2013. 352 s. (ukr) **35.** *Shandra V. S.* Sovisni sudy v Ukraini (ostannia chvert XVIII – seredyina XIX st.) / nauk. red. O. P. Reient. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy, 2011. 266 s. (ukr) **36.** *Posunko O. M.* Osoblyvosti pobutuvannia norm ukraiinskoho zvychaiavoho prava (za materialamy sudovykh ustanov Katerynoslavshchyny ostannoii chverti XVIII st.). *Sicheslavskyi almanakh*: zb. nauk. prats z istorii ukr. kozatstva. Dnipropetrovsk : NHU, 2014. Vyp. 7. S. 63–71. (ukr) **37.** *Zosimovych O. Yu.* Kadrova polityka Kateryny II na Pravoberezhnii Ukraini shchodo sudovykh ustanov (na prykladi Palaty kryminalnogo sudu Volynskoi hubernii 1796–1797 rr.). *Intelihentsiia i vlada*, 2012. Vyp. 26. S. 25–38. (ukr) **38.** *Ilin O. V.* Zminy v sudoustroji na ukraiinskykh zemliakh u skladi Rosiiskoi imperii u 1796–1801 rr. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. 2016. № 2. S. 23–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_2_6. (ukr) **40.** *Omel'chenko O. A.* «Zakonnaya monarkhiya» Yekateriny Vtoroy : Prosveshchennyi absolutizm v Rossii. Moskva : Yurist, 1993. 428 s. ; *Yogo zh : Vlast' i Zakon v Rossii XVIII veka*. Issledovaniya i ocherki. Moskva : MGIU, 2004. 604 s. (rus) **41.** *Lysenko L. M.* Gubernatory i general-gubernatory Rossiiskoy imperii (XVIII–XX veka). 2-ye izd., ispr. i dop. Moskva : Izd-vo MPGU, 2001. 358 s. (rus) **42.** Natsional'nyye okrainy Rossiiskoy imperii: stanovleniye i razvitiye systemy upravleniya. / otvetst. red. S. G. Agadzhanov, V. V. Trepavlov. Moskva : Slavyanskiy dialog, 1998. 416 s. (rus) **43.** *Kuanchalejeva L. Sh.* Gubernskaya reforma v Rossii na rubezhe XVIII–XIX vv. *Aktual'nyye problemy ekonomiki i prava*. 2012. № 1(21). C. 212–216. (rus) **44.** *Hohenko L. A.* Hubernskyye reformy hubernatorskoe upravleniye v Rossyy v XVIII v. *Vestnyk THU*. 2011. № 7. C. 193–199. (rus) **45.** *Trestian Y. N.* Voennoe hubernatorstvo v systeme mestnoi hosudarstvennoi vlasty. *Sb. nauch. st. studentov, mahystrantov, aspyrantov* : v 2- kh t. Mynsk, 2015. Vyp. 13. T. 1. S. 42–44. (rus) **46.** *Zlobyn Yu. P.* Ynstytet heneralhubernatorov v Rossyy v XVIII veke: stanovleniye y razvytie. *Vestnyk Orenburzhskoho hosudarstvennogo unyversyteta*. 2010. № 4 (110). S. 4–11. (rus) **47.** *Yuferova S. V.* Hubernskaia reforma Ekateryny II : osvshcheniye v otechestvennoi istoryohrafiy *Vestnyk RHHU*. Seriya «Ystoryia. Fylolohyya. Kulturolohyya. Vostokovedeniye». 2014. № 19 (141). S. 132–140. (rus) **48.** Utkyn D. E. Heneral-hubernatory i namestnycheske pravleniya v systeme orhanov vlasty Rosyiskoi ymperyy (na materyalakh Verkhneho Povolzhia) : dys. ... kand. yst. Nauk : 07.00.02 / Belhorodskiy hosudarstvennyi natsyonalnyi yssledovatel'skiy unyversytet. Belhorod. 2018. 281 s. (rus) **49.** *Migunova T. L.* Administrativno-sudebnaya i pravovaya reformy

Yekateriny Velikoy (istoriko-pravovoy aspekt) : avto-ref. ... dis. d-ra yurid. nauk : 12.00.01. Vladimir, 2008. 49 s. (rus) **50**. *Bovina D.* Gordiyev uzel Rossiyskoy imperii: Vlast', shlyakhta i narod na Pravoberezhnoy Ukraine (1793–1914) / Avtorizovannyi perevod s frantsuzskogo Marii Krisan*. Moskva : Novoye literaturnoye obozreniye, 2011. 1008 s. (rus) **51**. *Madariaga I.* Rossiya vepokhu Yekateriny Velikoy: perevodnoye izdaniye / per. sangl. Luzhetskoy N. L. Moskva : Novoye lit. obozreniye, 2002. 976 s. (rus) **52**. *Kohut Z.* Rossiyskiy tsentralizm i ukrainska avtonomiya. Likvidatsiya Hetmanshchyny 1760–1830 : monohrafiya. Kyiv : Osnovy, 1996. 317 s. (ukr)/

Shkarupa Sergii. Viceroyalty system in the Dnieper Ukraine (1780–1796): historiography of the topic

Introduction. *In recent years, more attention has been paid to the exercise of state power in Ukraine. Examples are the special order of local self-government in separate regions of two Ukrainian regions, discussions about introduction of the prefect institute, etc. These factors make the study of this historical experience relevant. Viceroyalty as an administrative-territorial unit were introduced throughout the Russian Empire in the process of administrative reform of Catherine II. This reform aimed at separating the courts from the administration, the electoral status of the state bodies, some decentralization and bringing the authorities closer to the population. However, the viceroys had virtually unlimited power in all areas.*

The aim of the article. *The article is aimed on historiographical overview of the of the viceroyalty system.*

Results. *The article looks at pre-revolutionary sources on relevant topics that began to appear at the end of the eighteenth century, exploring the Soviet and modern periods. The article also presents the work of foreign researchers. The greatest number of works belongs to the modern period, and it is obvious.*

Among these sources, special attention is paid to the works related to the functioning of various elements of the administrative reform of Catherine II in the territory of modern Ukraine. These are works related to the coverage of the processes of transformation of Ukrainian autonomy into one of the imperial peripheral territories.

Conclusions. *Analysis of the historiography and characteristic of the source base shows that a considerable number of sources have been accumulated in Ukraine and abroad. At the same time, it should be noted that there is still no complex historical legal study on relevant topics, which leads to further in-depth study of the viceroyalty system, to use historical experience, in particular, in modern processes of administrative and territorial reform in Ukraine.*